

MALLINTARKASTUS

1. Johdanto mallintarkastukseen
2. Globaali ja lokaali mallintarkastus
3. Toteutustekniikkaa
4. LTL-mallintarkastus
5. Laskennallinen vaativuus (yhteenveto)

E. M. Clarke et al.: *Model Checking*, luku 4 (s. 35–49).

E. A. Emerson: *Automated Temporal Reasoning about Reactive Systems*, luku 3 (s. 16–18).

Mallin generointi

Mallintarkastusta varten järjestelmän kuvauksesta muodostetaan mahdollisten maailmojen malli M :

- **Eksplisiittinen esitystapa:**
Malli M muodostetaan kuvauksesta saavutettavuusanalyysitekniikalla ennen mallintarkastusta (**tilaräjhdys**).
- **On-the-fly -tekniikka:**
Malli M muodostetaan kuvauksesta saavutettavuusanalyysitekniikalla mallintarkastuksen aikana tarpeen mukaan.
- **Symbolinen esitystapa:**
Tilasiirtymärelaatio esitetään Boolean funktiona symbolisesti.

1. Johdanto mallintarkastukseen

Onko annettu lause P tosi annetussa mallissa M ?

- Malli M : järjestelmän malli.
Saadaan järjestelmän kuvauksesta, joka on usein annettu jollain spesifiointikielillä: SDL, VHDL, prosessialgebra, automaattit, Petri-verkot, SMV, PROMELA ...
- Lause P : järjestelmän suhteen kiinnostava ominaisuus.
Annettu usein temporaalilogiikalla: CTL, LTL, CTL*, ...
  - Täysin automatisoitavissa.
  - Realististen järjestelmien mallit usein suuria.
  - Jo nykyiset tekniikat teollisesti sovellettavissa.

Tila-avaruuden symbolinen esittäminen

- Järjestelmän kokonaistila esitetään binäärisesti (n tilabittinä).
- Otetaan käyttöön kullekin tilabitille i kaksi atomilauseetta v_i (nykyinen tila) ja v'_i (uusi tila).
- Määritellään kullekin tilabitille i tilasiirtymäehdon antava lause
esim. $v'_i \leftrightarrow (v_i \wedge v_{i+1}) \vee \neg v_{i+3}$
joiden konjunktiona saadaan tilasiirtymärelaatiolle lause $T(\vec{v}, \vec{v}')$.
- Lause $T(\vec{v}, \vec{v}')$ kertoo symbolisesti mahdolliset tilasiirtymät:
Järjestelmä voi siirtyä esim. tilasta $(0, \dots, 0)$ tilaan $(1, \dots, 1)$ joss lause $T(\vec{v}, \vec{v}')$ on tosi mallissa, jossa kaikki v_i atomit ovat epätosia ja kaikki v'_i atomit ovat tosia.

Saavutettavuusrelaation kompositio

- Nyt järjestelmän saavutettaville tiloille voidaan muodostaa lause $R(\vec{v})$ iteratiivisesti:

1. $R_0(\vec{v}) := I(\vec{v})$, missä $I(\vec{v})$ antaa mahdolliset alkutilat.

2. Toistetaan kaikilla $i = 1, 2, \dots$

$$R_i(\vec{v}) := \exists \vec{w}(R_{i-1}(\vec{w}) \wedge T(\vec{w}, \vec{v}))$$

kunnes $R_i(\vec{v}) \equiv R_{i-1}(\vec{v})$ (ovat loogisesti ekvivalentteja).

- $R_i(\vec{v})$ kertoo symbolisesti saavutettavat tilat: esim. tila $(0, \dots, 0)$ on saavutettavissa joss lause $R_i(\vec{v})$ on tosi mallissa, jossa kaikki v_i atomit ovat epätosia.
- Voidaan esittää suuria tila-avaruuksia erittäin tiiviisti: esim. $R_i(\vec{v}) = v_1$ esittää 2^{n-1} saavutettavaa tilaa (ts. kaikki tilat, joissa tilabitti v_1 on 1).

Esimerkki: SMV-mallintarkastin

Toteutusteknisiä ratkaisuja:

- Symbolinen tila-avaruuden esitystapa käytössä.
- Tarvittavat lauseet esitetään tehokkaassa OBDD-normaali muodossa (ordered binary decision diagrams).
- Myös temporaalilogiikan lauseen tarkastaminen voidaan tehdä symbolisesti.

Mallintarkastimet

Mallintarkastin

- ottaa tyypillisesti syötteekseen (i) spesifointikielellä annetun **mallin** ja (ii) temporaalilogiikalla annetun **lauseen** (vaatimusmäärittelyn) ja
- antaa vastauksena ilmoituksen, että lause on tosi mallissa tai **vastaesimerkin** (mallin suorituksen, jossa lause ei toteudu).
- Mallintarkastinta voidaan käyttää siis **“debuggaukseen”** eli virheiden etsimiseen järjestelmän spesifikaatiosta.

Esimerkki mallin SMV-kuvauksesta

```

MODULE main
    VAR
        state2: {s2, n2};
    VAR
        state1: {s1, n1};
    ASSIGN
        init(state2) := s2;
    ASSIGN
        next(state2) :=
            case
                (state1 = s1) &
                    (state2 = s2): n2;
                (state1 = s1) &
                    (state2 = n2) : {n2, s2};
                (state1 = n1) : {n1, s1};
            1: state2;
    esac;
    SPEC
        AF ((state1 = n1) &
            (state2 = s2))

```

Esimerkkin mallintarkastuksesta SMVllä

```

$ smv example.smv
-- specification AF (state1 = n1 & state2 = s2) is false
-- as demonstrated by the following execution sequence
-- loop starts here --
state 1.1:
state1 = s1
state2 = s2

state 1.2:
state1 = n1
state2 = n2

state 1.3:
state1 = s1
state2 = s2

```

© 2007 TKK, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

Globaali CTL-mallintarkastus

- Globaali mallintarkastusmenetelmä määrää lauseen totuusarvon mallin kaikissa tiloissa.
  - Tämä tehdään systemaattisesti käsittelemällä vuorollaan lauseen kaikki alilauseet atomilauseista alkaen.
1. Järjestetään lauseen P alilauseet järjestykseen:

$$P_0, P_1, \dots, P_n (= P),$$

missä kukin P_i esiintyy vasta kaikkien aitojen alilauseidensa jälkeen.

Esimerkki. Eräs alilausejärjestys lauseelle $\mathbf{A}(P \mathbf{U} \neg P)$:

$$P, Q, \neg P, \mathbf{E}(Q \mathbf{U} \neg P), \mathbf{A}(P \mathbf{U} \neg P).$$

© 2007 TKK, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

2. Globaali ja lokaali mallintarkastus

- Globaali mallintarkastus:
Missä mallin M tiloissa annettu lause P on tosi?
- Lokaali mallintarkastus:
Onko lause P tosi mallin M annetussa tilassa s_0 ?
- Lokaali mallintarkastus (yhdistettynä on-the-fly -tekniikkaan) mahdollistaa mallintarkastuksen, jossa mallin kaikkia tiloja ei tarvitse välttämättä tutkia (eikä edes muodostaa).
- Globaalin mallintarkastuksen toteuttaminen on suoraviivaisempaa ja se voidaan saada tehokkaaksi ja vähemmän muistia käyttäväksi.

© 2007 TKK, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

CTL-mallintarkastus

2. Kaikille $i = 0, 1, \dots, n$ määrätään lauseen P_i totuusarvo jokaisessa mallin M tilassa $s \in S$ seuraavasti:
- (a) Jos P_i on atomilause, saadaan totuusarvo suoraan mallista.
  - (b) Jos P_i on muotoa $\neg P_j$ tai $P_j \wedge P_l$, saadaan totuusarvo alilauseiden P_j, P_l totuusarvoista (Huom! Koska $j, l < i$, lauseiden P_j, P_l totuusarvot on tässä vaiheessa jo määrätty).
  - (c) Jos P_i on muotoa $\mathbf{A} \mathbf{X} P_j$, saadaan totuusarvo alilauseen P_j totuusarvoista kaikissa s :n seuraajissa.

Esimerkki. Olkoon $M = (S, R, v)$, missä $S = \{s_0, s_1\}$,
 $R = \{\langle s_0, s_0 \rangle, \langle s_0, s_1 \rangle, \langle s_1, s_0 \rangle\}$, $v(s_0, P) = v(s_1, Q) = \text{true}$ ja
 $v(s_1, P) = v(s_0, Q) = \text{false}$. Nyt $M, s_i \models \neg(P \wedge Q)$ kun $i \in \{0, 1\}$.

Siis esim. $M, s_0 \models \mathbf{A} \mathbf{X} \neg(P \wedge Q)$ ja sama voidaan todeta tilasta s_1 .

© 2007 TKK, Tietojenkäsittelyteorian laboratorio

2.(d) Jos P_i on muotoa $\mathbf{A}(P_j \mathbf{U} P_l)$, saadaan sen totuusarvo käyttämällä seuraavaa ekvivalenssia:

$$\mathbf{A}(P_j \mathbf{U} P_l) \equiv P_l \vee (P_j \wedge \mathbf{A}\mathbf{X}\mathbf{A}(P_j \mathbf{U} P_l))$$

i. Merkitään lause P_i todeksi kaikissa tiloissa, joissa P_l on tosi.

ii. Merkitään lause P_i todeksi tilassa s , jos

$$M, s \models P_j \text{ ja } M, t \models P_i \text{ kaikille } t \text{ joille } sRt,$$

kunnes uusia tällaisia tiloja ei löydy.

iii. Merkitään P_i epätodeksi muissa tiloissa.

Esimerkki. Olkoon $M = (S, R, v)$, missä $S = \{s_0, s_1, s_2, s_3\}$,
 $R = \{\langle s_0, s_1 \rangle, \langle s_1, s_0 \rangle, \langle s_0, s_2 \rangle, \langle s_2, s_3 \rangle, \langle s_3, s_3 \rangle\}$,
 $v(s_i, P) = \text{true}$, joss $i \neq 3$, ja $v(s_i, Q) = \text{true}$, joss $i = 3$.

Täten $M, s_3 \models \mathbf{A}(P \mathbf{U} Q)$ kohdan (i) perusteella ja $M, s_2 \models \mathbf{A}(P \mathbf{U} Q)$ kohdan (ii) perusteella. Muille tiloille s_i pätee $M, s_i \not\models \mathbf{A}(P \mathbf{U} Q)$ (iii).

3. Toteutustekniikkaa

- Seuraavassa annetaan esimerkki siitä, miten temporaali-operaattoreiden evaluointia voidaan tehostaa niin, että saavutetaan $\mathcal{O}(|P| * (|S| + |R|))$ aikavaativuus (evaluomalla kukin operaattori ajassa $\mathcal{O}(|S| + |R|)$).

- Käsitellään operaattoreita $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$ ja $\mathbf{E}\mathbf{G}P_j$; huomaa, että

$$\mathbf{A}(P_j \mathbf{U} P_l) \equiv \neg \mathbf{E}(\neg P_l \mathbf{U} (\neg P_j \wedge \neg P_l)) \wedge \neg \mathbf{E}\mathbf{G}\neg P_l.$$

- Muotoa $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$ olevien lauseiden tehokas evaluointi perustuu mallin saavutettavuusrelaation R hyödyntämiseen taaksepäin.

- Totuusarvon evaluointi on suoritettavissa seuraavaksi esitettävällä CheckEU-algoritmilla ajassa $\mathcal{O}(|S| + |R|)$.

2.(e) Jos P_i on muotoa $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$, saadaan sen totuusarvo hyödyntämällä seuraavaa ekvivalenssia:

$$\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l) \equiv P_l \vee (P_j \wedge \mathbf{E}\mathbf{X}\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l))$$

i. Merkitään lause P_i todeksi kaikissa tiloissa, joissa P_l on tosi.

ii. Merkitään lause P_i todeksi tilassa s , jos

$$M, s \models P_j \text{ ja } M, t \models P_i \text{ jollekin } t \text{ jolle } sRt,$$

kunnes uusia tällaisia tiloja ei löydy.

iii. Merkitään P_i epätodeksi muissa tiloissa.

- Algoritmin aikavaativuus $\mathcal{O}(|P| * |S| * (|S| + |R|))$.
- Temporaalioperaattoreilla alkavien lauseiden evaluointia voidaan parantaa ja päästä aikavaativuuteen $\mathcal{O}(|P| * (|S| + |R|))$.
- Globaaliin CTL-mallintarkastusmenetelmään voidaan suoraviivaisesti yhdistää myös reilusehtojen käsittely.

CheckEU: $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$ -lauseiden evaluointi

procedure CheckEU(P_j, P_l)

$T := \{s \mid M, s \models P_l\};$

for all $s \in T$, label $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$ true in s ;

while T is not empty do

  choose s in T and remove it from T ;

  for all t such that $(t, s) \in R$ do

    if $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$ is not yet labeled true in t and $M, t \models P_j$ then

      label $\mathbf{E}(P_j \mathbf{U} P_l)$ true in t ;

      add t to T

    endif

  endfor

endwhile

Vahvasti kytketyt komponentit

- Seuraavaksi esitettävä $\mathbf{EG}P_j$ -lauseiden tehokas evaluointi perustuu mallin jakamiseen vahvasti kytkettyihin komponentteihin; engl. *strongly connected components* (SCCs).
- Graafin **vahvasti kytketty komponentti** C on maksimaalinen aligraafi, jossa jokainen solmu on saavutettavissa jokaisesta muusta C :n solmusta C :ssä kulkevaa polkua pitkin.
- Komponentti C on ei-triviaali joss siinä on enemmän kuin yksi solmu tai se sisältää solmun, josta on kaari itseensä.
- Vahvasti kytketyt komponentit voidaan hakea Tarjanin algoritmilla [SIAM J. of Computing, 1(2), 146–160, 1972] lineaarisessa ajassa.

CheckEG: $\mathbf{EG}P_j$ -lauseiden evaluointi

procedure CheckEG(P_j)

$S' := \{s \in S \mid \mathcal{M}, s \models P_j\}$; $R' := \{(s, t) \in R \mid s, t \in S'\}$;

$SCC := \{C \mid C \text{ is a non-trivial SCC of } (S', R')\}$;

$T := \{s \mid s \in C \text{ and } C \in SCC\}$;

for all $s \in T$, label $\mathbf{EG}P_j$ true in s ;

while T is not empty do

  choose s in T and remove it from T ;

  for all t such that $t \in S'$ and $(t, s) \in R'$ do

    if $\mathbf{EG}P_j$ is not yet labeled true in t then

      label $\mathbf{EG}P_j$ true in t ; add t to T

    endif

  endfor

endwhile

$\mathbf{EG}P_j$ -lauseiden evaluointi

Evaluointi perustuu mallin $\mathcal{M}$ rajoittumaan $\mathcal{M}' = (S', R', v')$, joka saadaan mallista $\mathcal{M}$ poistamalla tilat, joissa P_j on epätosi:

- $S' = \{s \in S \mid \mathcal{M}, s \models P_j\}$,
- $R' = \{(s, t) \in R \mid s, t \in S'\}$ ja
- $v'(s) = v(s)$ kaikille $s \in S'$.

Evaluointi perustuu seuraavaan mallien $\mathcal{M}$ ja $\mathcal{M}'$ väliseen suhteeseen:

Lemma. $\mathcal{M}, s \models \mathbf{EG}P_j$ joss $s \in S'$ ja mallissa $\mathcal{M}'$ löytyy polku tilasta s tilaan t , joka on graafin (S', R') ei-triviaalissa vahvasti kytketyssä komponentissa.

☞ Näin lause $\mathbf{EG}P_j$ voidaan evaluoida ajassa $\mathcal{O}(|S| + |R|)$ käyttäen seuraavalla kalvolla annettua CheckEG algoritmia.

4. LTL-mallintarkastus

- Seuraavassa esitetään taulujen käyttöön perustuva menetelmä, jolla voidaan tarkastaa, lähtekö annetusta tilasta täysi polku, jossa annettu LTL-lause on tosi.
- Merkitään $\mathcal{M}, s \models \mathbf{E}P$, joss on olemassa tilasta s alkava täysi polku, jossa P on tosi.
- Tämän menetelmän avulla voidaan vastata myös muihin LTL-mallintarkastuskysymyksiin:
Esimerkki. LTL-lause P on tosi kaikilla annetusta tilasta s lähtevillä täysillä poluilla, joss $\mathcal{M}, s \not\models \mathbf{E}\neg P$.

Perusidea

- Kysymys $M, s \models EP$ tarkistetaan rakentamalla mallista M ja lauseesta P LTL-taulu (Büchi-automaatti), joka kuvaa kaikki mallin tilasta s lähtevät täydet polut, jotka toteuttavat lauseen P .
- Taulusta on sitten helppo tarkistaa, onko tällaisia polkuja.
- Muistutus: käsitellään kieltä, jossa konnektiivit ovat $\neg, \wedge, \mathbf{X}, \mathbf{U}$. (muut konnektiivit käsitellään lyhennysmerkintöinä: esim. $P \vee Q = \neg(\neg P \wedge \neg Q)$; $\mathbf{F}P = \top \mathbf{U} P$; $\mathbf{G}P = \neg \mathbf{F} \neg P = \neg(\top \mathbf{U} \neg P)$).
- Määritellään mallintarkastusmenetelmää varten apukäsitteet:
  1. Lauseen P **sulkeuma** $\text{CL}(P)$.
  2. **Atomit** (s, K) , jotka muodostavat LTL-taulun solmut. Näiden avulla voidaan sitten määrittellä varsinaiset LTL-taulut.

Esimerkki

Haetaan lauseen $(\neg H)UC$ sulkeuman $\text{CL}((\neg H)UC)$ lauseet:

$(\neg H)UC$	$\neg((\neg H)UC)$
H	$\neg H$
C	$\neg C$
$\mathbf{X}((\neg H)UC)$	$\neg \mathbf{X}((\neg H)UC)$
$\mathbf{X}\neg((\neg H)UC)$	$\neg \mathbf{X}\neg((\neg H)UC)$

(Sulkeuma $\text{CL}(P)$ on siis lauseen P laajennettu alilauseiden joukko, jossa on tietty lause ja sen negaatio aina parina mukana).

Lauseen sulkeuma

- Lauseen P **sulkeuma** $\text{CL}(P)$ on pienin joukko lauseita, joka sisältää lauseen P ja toteuttaa seuraavat ehdot:
  1. $\neg P_1 \in \text{CL}(P)$ joss $P_1 \in \text{CL}(P)$
  2. Jos $P_1 \wedge P_2 \in \text{CL}(P)$, niin $P_1, P_2 \in \text{CL}(P)$.
  3. Jos $\mathbf{X}P_1 \in \text{CL}(P)$, niin $P_1 \in \text{CL}(P)$
  4. Jos $\neg \mathbf{X}P_1 \in \text{CL}(P)$, niin $\mathbf{X}\neg P_1 \in \text{CL}(P)$
  5. Jos $P_1 \mathbf{U} P_2 \in \text{CL}(P)$, niin $P_1, P_2, \mathbf{X}(P_1 \mathbf{U} P_2) \in \text{CL}(P)$
 (Tässä lause $\neg \neg Q$ samaistetaan lauseeseen Q .)
- Intuitionona on, että lauseen P sulkeuma $\text{CL}(P)$ on niiden lauseiden joukko, joka voi vaikuttaa lauseen P totuusarvoon.

Atomit

Olkoon annettuna malli $M = (S, R, v)$ ja tutkittava lause P .

Atomi $A = (s_A, K_A)$ on pari, missä $s_A \in S$ ja $K_A \subseteq \text{CL}(P) \cup \text{AP} \cup \{\top\}$ (AP on kaikkien atomilauseiden joukko) siten, että joukolle K_A pätee:

1. jokaiselle atomilauseelle $P \in \text{AP} \cup \{\top\}$, $P \in K_A$, joss $M, s_A \models P$;
2. jokaiselle $P_1 \in \text{CL}(P)$, $P_1 \in K_A$, joss $\neg P_1 \notin K_A$;
3. jokaiselle $P_1 \wedge P_2 \in \text{CL}(P)$, $P_1 \wedge P_2 \in K_A$, joss $P_1 \in K_A$ ja $P_2 \in K_A$;
4. jokaiselle $\neg \mathbf{X}P_1 \in \text{CL}(P)$, $\neg \mathbf{X}P_1 \in K_A$, joss $\mathbf{X}\neg P_1 \in K_A$;
5. jokaiselle $P_1 \mathbf{U} P_2 \in \text{CL}(P)$, $P_1 \mathbf{U} P_2 \in K_A$ joss $P_2 \in K_A$ tai $P_1, \mathbf{X}(P_1 \mathbf{U} P_2) \in K_A$.

Huom. Atomeja muodostettaessa lause $\neg \neg Q$ samaistetaan Q :hun.

Atomien muodostamisesta

Kun halutaan muodostaa kaikki mahdolliset atomit (s, K) , voidaan käyttää esim. seuraavaa menettelyä:

- Mahdollisten joukkojen K muodostaminen voidaan nähdä (binäärisenä) hakupuuna (atomitauluna), jonka juuressa ovat tilassa s todet atomilauseet ja epätosien atomilauseiden negaatiot.
- Puu voi haarautua kullekin lauseelle $P_1 \in CL(P)$ kahteen haaraan, jossa toisessa on P_1 ja toisessa sen negaatio $\neg P_1$.
(Kussakin joukossa K jokaisesta lauseesta $P_1 \in CL(P)$ joko lause $P_1 \in K$ tai lause $\neg P_1 \in K$).
- Muut säännöt (annettu alla) lisäävät haaraan lauseita, jotka huolehtivat, että atomi muodostuu annettujen ehtojen mukaan.

Esimerkki

Olkoon tutkittava lause $(\neg H)UC$, $AP = \{H, C\}$ ja mallissa M totuusarvot $v(s_1, H) = v(s_1, C) = \text{false}$. Hakupuu (atomitaulu) muodostuu seuraavaksi:

		$\top, \neg H, \neg C$		
	$(\neg H)UC$		$\neg((\neg H)UC)$	
C	$\neg H$		$\neg C$	$\neg C$
$\times$	$\mathbf{X}((\neg H)UC)$		H	$\neg \mathbf{X}((\neg H)UC)$
	$\neg \mathbf{X}((\neg H)UC)$		$\times$	$\mathbf{X}((\neg H)UC)$

Saadaan mahdollisiksi atomeiksi (s_1, K_1) ja (s_1, K_2) , missä $K_1 = \{\top, \neg H, \neg C, (\neg H)UC, \mathbf{X}((\neg H)UC), \neg \mathbf{X}((\neg H)UC)\}$ ja $K_2 = \{\top, \neg H, \neg C, \neg((\neg H)UC), \neg \mathbf{X}((\neg H)UC), \mathbf{X}((\neg H)UC)\}$.

Säännöt atomitaulujen muodostamiseksi

$P_1 \in CL(P)$	$P_1 \wedge P_2$	$\neg(P_1 \wedge P_2)$
$P_1 \mid \neg P_1$	P_1	$\neg P_1 \mid \neg P_2$
	P_2	
$\mathbf{X}P_1$	$\neg \mathbf{X}P_1$	$(P_1 \cup P_2)$
$\neg \mathbf{X}P_1$	$\mathbf{X}P_1$	P_2
	P_1	$\neg P_2$
	$\mathbf{X}(P_1 \cup P_2)$	$\neg P_1$
	$\neg P_2$	$\neg P_2$
	$\neg \mathbf{X}(P_1 \cup P_2)$	$\neg \mathbf{X}(P_1 \cup P_2)$

- Haara sulkeutuu, jos se sisältää lauseen ja sen negaation.
- Avoin haara K , joka on valmis (ei uusia lauseita yo. säännöillä ja jokaiselle $P_1 \in CL(P)$, $P_1 \in K$ tai $\neg P_1 \in K$), on kelvollinen atomin lausejoukoksi K .

LTL-taulut

Määritelmä. Mallille $M = (S, R, v)$ ja lauseelle P muodostettu **LTL-taulu** on graafi $G = (N, E)$, missä

- solmujen joukko N on mallista M ja lauseesta P muodostettavissa olevien atomien A joukko ja
- kaarien joukko $E \subseteq N \times N$ pätee: $(A, B) \in E$, joss
  1. $(s_A, s_B) \in R$ ja
  2. jokaiselle $\mathbf{X}P_1 \in CL(P)$, $\mathbf{X}P_1 \in K_A$, joss $P_1 \in K_B$.

Esimerkki

Olkoon tutkittava lause $(\neg H)UC$ ja malli $M = (S, R, v)$, missä

- $S = \{s_1, s_2\}$, $R = \{(s_1, s_2), (s_2, s_2)\}$ ja
- $v(s_1, H) = v(s_1, C) = v(s_2, H) = v(s_2, C) = \text{false}$.

Tällöin LTL-aulussa $G = (N, E)$ ovat

$$N = \{ (s_1, K_1), (s_2, K_1), (s_1, K_2), (s_2, K_2) \} \text{ ja}$$

$$E = \{ ((s_1, K_1), (s_2, K_1)), ((s_2, K_1), (s_2, K_1)),$$

$$((s_1, K_2), (s_2, K_2)), ((s_2, K_2), (s_2, K_2)) \}$$

missä joukot K_1, K_2 ovat kuten edellä:

$$K_1 = \{ \top, \neg H, \neg C, (\neg H)UC, \mathbf{X}((\neg H)UC), \neg \mathbf{X}\neg((\neg H)UC) \} \text{ ja}$$

$$K_2 = \{ \top, \neg H, \neg C, \neg((\neg H)UC), \neg \mathbf{X}((\neg H)UC), \mathbf{X}\neg((\neg H)UC) \}.$$

Itsetoteutuvuus

Määritelmä. LTL-aulun G vahvasti kytkettyä komponenttia C sanotaan **itsetoteutuvaksi**, joss jokaiselle atomille $A \in C$ ja jokaiselle $P_1UP_2 \in K_A$ on olemassa atomi $B \in C$ siten, että $P_2 \in K_B$.

Lemma. LTL-aulussa G on atomista (s, K) alkava tulevaisuuspolku, joss atomista (s, K) on polku johonkin taulun G itsetoteutuvaan vahvasti kytkettyyn komponenttiin C .

Esimerkki. (Jatkoa) Atomista (s_1, K_1) alkavaa tulevaisuuspolkua ei ole, koska siitä ei ole polkua itsetoteutuvaan vahvasti kytkettyyn komponenttiin. Huomaa, että $\{(s_2, K_1)\}$ ei ole itsetoteutuva.

Atomista (s_1, K_2) alkava tulevaisuuspolku löytyy, koska siitä on polku itsetoteutuvaan vahvasti kytkettyyn komponenttiin $\{(s_2, K_2)\}$.

Tulevaisuuspolut

Määritelmä. **Tulevaisuuspolku** on LTL-aulun G ääretön polku π siten, että jos $P_1UP_2 \in K_A$ jollekin polun π atomille A , niin on olemassa atomi B , jolle $P_2 \in K_B$ ja joka on saavutettavissa atomista A polkua π pitkin.

Esimerkki. Polku $((s_1, K_1), (s_2, K_1), (s_2, K_1), (s_2, K_1), \dots)$ ei ole tulevaisuuspolku, koska $(\neg H)UC \in K_1$ ja $C \notin K_1$. Sen sijaan $((s_1, K_2), (s_2, K_2), (s_2, K_2), (s_2, K_2), \dots)$ on tulevaisuuspolku.

Tulevaisuuspolut antavat lauseen P toteuttavia täysiä polkuja:

Lemma. Olkoon M malli, P lause ja G vastaava LTL-aulu. Tällöin $M, s \models \mathbf{E}P$, joss taulussa G on tulevaisuuspolku π , joka alkaa atomista (s, K) , jossa $P \in K$.

Tulevaisuuspolkuja voidaan hakea tehokkaasti LTL-aulun **itsetoteutuvien** vahvasti kytkettyjen komponenttien avulla.

LTL-aulujen ominaisuudet

Teoreema. Olkoon M malli, P lause ja G vastaava LTL-aulu.

Tällöin $M, s \models \mathbf{E}P$, joss taulussa G on atomi (s, K) siten, että $P \in K$, sekä polku atomista (s, K) johonkin taulun G itsetoteutuvaan vahvasti kytkettyyn komponenttiin C .

Esimerkki. (Jatkoa) LTL-aulussa G ei ole atomia (s_1, K) , jolle pätsi $(\neg H)UC \in K$ ja josta olisi polku johonkin itsetoteutuvaan vahvasti kytkettyyn komponenttiin.

Näin ollen $M, s_1 \not\models \mathbf{E}((\neg H)UC)$.

LTL mallintarkastusalgoritmi

Edellä annettu teoreema antaa lähtökohdan seuraavalle LTL-mallintarkastusalgoritille, joka on aikavaativuudeltaan $\mathcal{O}((|S| + |R|) * 2^{\mathcal{O}(|P|)})$.

Kun halutaan päättää $M, s \models \mathbf{EP}$:

1. Muodostetaan LTL-taulu G .
2. Lasketaan sen vahvasti kytketyt komponentit.
3. Haetaan näistä itsetoteutuvat komponentit C .
4. Tarkastetaan kaikille atomeille (s, K) , jolle $P \in K$, löytyykö atomista (s, K) polku johonkin taulun G itsetoteutuvaan vahvasti kytkettyyn komponenttiin C .
5. Jos tällainen polku löytyy, niin $M, s \models \mathbf{EP}$, muutoin ei.

5. Laskennallinen vaativuus (yhteenveto)

- CTL
Mallintarkastus: **P**-täydellinen
 $\mathcal{O}(|M| \cdot |P|)$
- LTL
Mallintarkastus: **PSPACE**-täydellinen
 $\mathcal{O}(|M| \cdot \exp(|P|))$
- CTL*
Mallintarkastus: **PSPACE**-täydellinen
 $\mathcal{O}(|M| \cdot \exp(|P|))$